Els Miquelets de Catalunya en la independència de l'Argentina

Autor: Marc Pons
Data de publicació: 26-07-2018

Article d'En Marc Pons a «Elnacional.cat» del dia 22 de juliol del 2018.

Buenos Aires, 8 de juliol de 1806. Un grup de comerciants catalans residents a Buenos Aires es reunia semiclandestinament a casa de l'alcalde, Martín de Álzaga, per organitzar la resistència a l'ocupació britànica. Dues setmanes abans, el 25 de juny, el 71è Regiment Highlanders, format per 1.600 efectius, havia desembarcat a Quilmes i havia ocupat la capital sense resistència. El seu comandant, el general William Carr Beresford, s'havia convertit en el primer governador britànic de Buenos Aires. Aquell grup de resistents catalans crearia el cos de Migueletes de Catalunya, una denominació que remet als Miquelets, els guerrillers catalans, valencians i mallorquins que havien combatut a favor de la causa austriacista en la Guerra de Successió hispànica (1705-1715). Tindrien una destacada actuació en les guerres arran de la invasió britànica de Río de la Plata (1806 i 1807), però encara més decisiva en la Guerra d'Independència (1810), que culminaria amb la proclamació de la República Argentina.

Qui eren els catalans de Buenos Aires?
Quasi tres dècades abans (1778), el rei hispànic Carles III havia decretat la liberalització del comerç amb les colònies americanes. I això volia dir que els catalans, per exemple, quedaven autoritzats a comerciar amb les colònies hispàniques en teòrica igualtat de condicions amb castellans, francesos, britànics i neerlandesos, que havien obtingut aquella concessió de la cancelleria borbònica de Madrid el 1713 a canvi d'abandonar el suport a Carles d'Habsburg en el conflicte successori hispànic (1705-1715). No obstant això, els comerciants catalans ja havien establert una ruta estable d'intercanvi amb Buenos Aires el 1756, després que el rei Ferran VI, fill de Felip V, excepcionalment autoritzés la constitució de la Real Compañía de Barcelona, fundada per les classes mercantils catalanes que es refeien del col·lapse de 1714. Aquelles classes mercantils emergents serien l'embrió de la colònia catalana de Buenos Aires i s'establirien i es concentrarien al barri de Montserrat, situat al nord-oest de la trama històrica de la ciutat.

Plaza Mayor o del Cabildo. Discussió entre independentistes i colonialistes (1810) /

Museo Nacional Histórico (Buenos Aires)

Què eren els catalans de Buenos Aires?
La colònia catalana de Buenos Aires estava formada per comerciants que exportaven matèria primera obtinguda al territori (principalment llanes i pells) i que importaven productes de luxe elaborats a les fàbriques del Principat (bàsicament teixits i alcohols). Un pentàgon format per Barcelona, Mataró, Reus, Buenos Aires i Montevideo. Un comerç clarament en els dos sentits, que havia enriquit i consolidat socialment i políticament importants nissagues del barri de Montserrat. Les fonts documentals de l'època esmenten les cases de comerç Alsina, Ansió, Ballester, Bofarull, Botet, Busquets, Casanovas, Coll, Cornet, Corvera, Creus, Dolcet, Duran, Flores, Fluix, Fontrodona, Fornaguera, Grau, Guasch, Larreu, Llavallol, Lloret, Matheu, Miró, Molas, Nadal, Nicolau, Nogué, Olivera, Parareda, Ponce, Reynals, Roca, Rosiano, Sabatés, Sentenach, Serra, Vidal i Vilardebó; reveladorament, molts d'aquests seran els noms dels caps militars dels Miquelets de Catalunya a Buenos Aires.

Plànol de Buenos Aires (1800) / Municipalidad de Buenos Aires

Els britànics
A inicis de la centúria del 1800, Buenos Aires ratllava els 40.000 habitants. Per tenir una idea què significa, direm que en la mateixa època Barcelona en tenia 120.000 i Reus, la segona ciutat del Principat, 30.000. Era el port més important de la façana atlàntica d'Amèrica del Sud. Els britànics que l'any anterior havien destruït l'armada hispànica a Trafalgar (1805), havien fixat els seus interessos en el Con Sud, precàriament defensat, i no van trobar oposició ni en la maniobra d'apropament ni de desembarcament ni de conquesta del territori. El 27 de juny, dos dies després que els britànics posessin peus i piques a la platja de Quilmes (vint quilòmetres al sud de Buenos Aires), el virrei hispànic Rafael de Sobremonte lliurava la capital i el fort a l'almirall Riggs Popham, i les tropes britàniques —que l'informe previ del capità hispànic Liniers qualificava de "despreciables corsarios sin el valor ni la resolución de atacar"— desfilaven per la Plaza Mayor sense pràcticament haver disparat ni un sol tret.

Mapa de la governació de Río de la Plata (1789) / Biblioteca Nacional de França

Els Miquelets catalans
La historiografia espanyola ha fet una interpretació interessadament patriòtica d'aquell episodi i ha elevat les arengues militars de Liniers a la categoria de pensament polític. Però el cert és que les classes mercantils de Buenos Aires, formades principalment pels veïns del barri de Montserrat, van prendre una posició decidida a favor de l'administració britànica. Beresford va decretar mesures molt favorables al comerç internacional, però també va establir una administració que escanyava tota aspiració independentista. I en aquest punt es va començar a refredar el festeig entre els uns i els altres. Els comerciants catalans van confiar la creació i la direcció d'un cos de guerrillers als botiguers i exmilitars Rafel Bofarull i Josep Grau, originaris de Tarragona, i allà va començar la història dels Miquelets. En la primera invasió (1806), amb tan sols 120 efectius, van expulsar els britànics de les posicions del Retiro i de la Ranchería (12 d'agost) i van precipitar la derrota definitiva dels ocupants als mateixos carrers de la capital.

L'exèrcit independentista marxa sobre Buenos Aires /
Museo Nacional de Bellas Artes (Buenos Aires)

Els Miñones de Cataluña
Alguna cosa devia passar perquè l'any següent, quan els britànics van intentar una segona invasió (1807), els Miquelets van ser incorporats a l'exèrcit colonial hispànic i van perdre la seva denominació original per passar a dir-se Miñones de Cataluña. Aquest detall és molt revelador, més quan sabem que el nom de Miquelets (o Migueletes) transportava a un escenari i a una època (Catalunya, 1714) que no eren, per raons òbvies, ni del gust ni de les ganes de l'administració colonial hispànica. I ho és, també, perquè posa en relleu que aquells catalans, malgrat que havia passat quasi un segle i el règim borbònic havia fet tot el possible per esborrar la història, mantenien una tradició que transportava a l'existència d'una nació catalana amb capacitat de decisió i de revolució. Això, però, no li restaria suports: els "intrépidos catalanes" expulsarien els ocupants de l'estratègic districte de Miserere, defensat per les tropes regulars del general Whitelocke, i precipitarien la segona desfeta britànica (5 de juliol de 1807) en poc menys d'un any.

El fort i la platja de Buenos Aires (1816) / Viquipèdia

L’espurna de l’independentisme

Els dos intents frustrats d’invasió no van fer més que atiar el sentiment independentista. Allunyada l’amenaça britànica, l’alcalde de Buenos Aires, el basc Martín de Álzaga —soci comercial dels comandants miquelets Domènec Matheu i Joan Larreu—, encendria l’espurna de la revolució. I Santiago de Liniers —un antirevolucionari francès que havia passat de capità a virrei— respondria amb una bateria de mesures repressives (empresonaments, confiscacions, desterraments, dissolució i il·legalització dels Miñones) que liquidarien, definitivament, el festeig entre l’administració colonial i la totalitat de l’independentisme (“intrépidos catalanes”, inclosos). La proclama de l’1 de gener de 1809, coneguda com l’Asonada de Álzaga, es convertia en el tret de sortida de l’independentisme argentí. I en aquella nova etapa, els Miquelets de Catalunya passarien de ser un regiment proscrit de les tropes colonials hispàniques a formar part de l’elit de l’exèrcit independentista de Río de la Plata.

Cabildo abierto de Buenos Aires. Debat entre independentistes i colonialistes (1810) / Museo Histórico Nacional (Buenos Aires)

L’herència dels Miquelets

Els Migueletes de Cataluña o el Tercio de Voluntarios Catalanes Miñones de Cataluña no van superar, tal com havien estat abans, la repressió de Liniers i la del seu successor, Baltasar Hidalgo de Cisneros. Però, en canvi, els comandaments i la tropa (formada exclusivament per veïns del barri de Montserrat) tindrien una actuació decisiva en la guerra d’independència de Río de la Plata, tant en el camp de batalla com pel que fa a la logística i la intel·ligència. Els catalans del barri de Montserrat van finançar, amb els seus propis recursos, la creació de les armes d’infanteria, d’artilleria i de marina de l’exèrcit independentista. La decisiva victòria naval de l’armada independentista sobre l’armada colonial davant les costes de Montevideo, per exemple, que significaria la derrota definitiva dels espanyols, no hauria estat possible sense la implicació de Joan Larreu (excapità de la Segona Companyia de Miquelets), que va comprometre tot el seu patrimoni en la creació d’aquell estol.

La transcendència dels Miquelets

Les victòries militars independentistes a terra tampoc no haurien estat possibles sense la implicació de la comunitat catalana del barri de Montserrat, especialment la de Domènec Matheu (extinent de la Segona Companyia de Miquelets), que va comprometre tot el seu patrimoni en la lleva i armament d’aquell exèrcit. Larreu i Matheu serien els primers vocals (equivalent a ministres) de Defensa i d’Economia, respectivament, de la Primera Junta de Río de la Plata (1810), el primer govern independent del territori, presidit per Cornelio Saavedra, el precedent immediat de la República Argentina. I Felip Llavallol, fill de Jaume Llavallol (excapità de la tercera companyia de Miquelets), recolliria el testimoni d’Álzaga i es convertiria en el primer alcalde de Buenos Aires nomenat per un govern independent. Larreu, Matheu, Llavallol i els Miquelets de Catalunya, per extensió, serien pares de la pàtria argentina.

Marc Pons
Tarragona. Diumenge, 22 de juliol de 2018
7 minuts

https://www.elnacional.cat/ca/cultura-idees-arts/miquelets-de-catalunya-independencia-argentina_290289_102.html